

3932

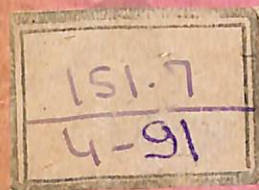
151.7

y-91

14 JUL 2009

246
Ն. ԿՈՒԼԻՇԵՐ-ԲՈՒՆՅԵԼՄԱՆ

ՉՊԵՏԲ Ե ՊԱՏԺԵԼ ՅԵՐԵՄԱՆԵՐԻՆ

ՊԵՏԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ
ԵՐԵՎԱՆ - 1928

151-7

ՀԻՍ ՎԱՄ ԲՏ

Հ. Ս. Խ. Հ. ԼՈՒՍԻՆՈՎՈՎՈՎ

ՍՈՑ. ԴԱՍՏԻՐԱԿՈՒԹՅԱՆ ԳԼԽԱՎՈՐ ՎԱՐՉՈՒԹՅՈՒՆ

Խ

Ն. ԿՈՒԼԻՇԵՐ-ԲՈՒՆՅԵԼՄԱՆ

ՀՊԵՏԲ Ե. ՊԱՏԺԵԼ ՅԵՐԵՄՈՎՆԵՐԻՆ

1904
09191

ՊԵՏԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆ
ՅԵՐԵՎԱՆ — 1928

ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՄԱՏՁԵԼԻ ԳՐԱԴԱՐԱՆ
ԳՐՔՈՒՅԿ № 4

ԱՅՍ ԳՐԳԻ ՇԱՐԺԱՌԻԹԸ

Ել ինչ հեր եմ յես, վոր իմ սեփական տղին ձեռք տալ չեմ կարող. չե՞ վոր մեծացավ՝ ավաղակ դուրս կգա: Բա մեզ չեյին ծեծում: Ծեծում եյին, են ել ինչպես, բայց ուրիշներից ել հո վատ չենք դուրս լեկել: Բա եդ փոքրիկ հիմարներին ո՞վ պիտի խելք ու խրատ տա:

Ահա, թե ինչ պատասխան ես լսում. գյուղացուց, յերբ համոզում ես նրան, վոր չերեխային չծեծի: Յեվ իսկապես, քիչ կպատահի, վոր գյուղացու չերեխային չապտակեն, ականջները ձիգ չտան, նույնիսկ թոկով չկապեն: Շատ հաճախ ծեծում են իզուր տեղը՝ բարկացած կամ հարբած ժամանակ:

Իզուր չե, վոր միշտ ասում են. «Մինչև չերեխային չծեծես, մարդ չի դառնա»:

Այս տեսակետից բանվորական ընտանիքում ամեն ինչ կարգին է: Ամենևին. այստեղ ես չերեխաներին հաճախ պատժում են, ահ տալով դաստիարակում և չերբեմն անուղղելի վնաս հասցնում:

Վատ է հանրակացարաններում ապրող չերեխաների համար. այնտեղ ամեն մի մեծահասակ, վոր չի ալարում՝ ծեծում և նրանց:

ԻՆՉՈՒՒ ՅԵՆ ԾՆՈՂՆԵՐԸ ՊԱՏԺՈՒՄ ՅԵՐԵՆԱ- ՆԵՐԻՆ

Վոչ վսք չի կասկածում, վոր ծնողները միշտ ել իրենց գավակների լափն են ցանկանում: Բայց ինչո՞ւ չեն նրանք վախեցնում չերեխային, ցավ պատճառում, նույնիսկ հաշմանդամ դարձնում իրենց պատիժներով: Այս բոլորն իրենց պատճառներն ունեն: Առաջին. կյանքի ծանր պայմանները, վորոնք մեծերին ավելի ջղալին ու անհամբեր են դարձնում: Յերկրորդ՝ հասակավորների տգիտութունը, վորոնք կարծում են, թե ծեծով ու պատժելով խելք ու խրատ կարելի չե սովորեցնել ու չեն հասկանում, թե այդ միջոցներով չերեխային ինչ վնաս են հասցնում:

ԻՆՉՈՒՒ ՅԵՐԵՆԱՆԵՐԸ ՉԵՆ ԼՍՈՒՄ ՄԵԾԵՐԻՆ

Աշխատենք հասկանալ, ինչո՞ւ չերեխաները չեն լսում մեծերին:

Թե քաղաքի և թե գյուղի չերեխաներն որվա մեծ մասը մենակ են անցկացնում տանը:

Քաղաքում հայրն ու մայրն աշխատանքի չեն գնում, գյուղում՝ դրադված են անտեսությամբ, մանավանդ գաղտալին չեռուն աշխատանքների ժամանակ: Մենակ մնալով, չերեխաներն իրենց հատուկ կյանքով են ապրում. ամ-

բողջ ուրը շարժման մեջ են՝ իրենց-իրենց բաներ են հնարում, իրենց խաղերով մեծերին նրամանվում: Միտում են վոչ թե մենակ խաղալ, այլ ուրիշ չերեխաների հետ: Կուլեկտիվ խաղն ավելի հետաքրքիր ե և շատ բան կարելի չե հնարել այդ ժամանակ: Յերեխաներից մի քանիսն ավտոմոբիլ են շինում և գործի դնում և՛ մոր շալը, և՛ աթոռը, և՛ հոր ձեռնափալաթ. ուրիշները մտնում են ջրով լի տաշտը՝ ջրում խաղանում ու շորերը թրջում:

Չարությունների համար — կոտրած ապակու, շալը փչացնելու, շորերը թրջելու և այլն, այդ բոլորի համար չերեխաները պատժվում են, բայց և այնպես չեն խրատվում ու նոր նոր բաներ հնարում:

Բանն ի՞նչ ե: Ինչո՞ւ չերեխան չի լսում հորը, մորը, ինչո՞ւ չե վատ-վատ բաներ բռնում, չե վո՞ր դրա համար մի քանի անգամ ծեծ ե կերել:

Չեն լսում, վորովհետեւ նրանցից մենք պահանջում ենք այն, ինչ վոր հնարավոր չե:

Մենք ուզում ենք, վոր չերեխան մեր ցուցմունքներով ապրի — հասակավորի պես ու չենք հասկանում, վոր նա մեծերի պես ապրել չի կարող, նրա բնավորութունը բոլորովին այլ ե:

Ամենից սուս՝ նա աճում ե. աճում են նրա

վոտները, ձեռները. նա ուշտ է համաքում ու վորքան առողջ է նա, այնքան շատ պետք է շարժվի, ձեռքերով ու վոտներով աշխատի, վազի, սեղանի, աթոռի վրա բարձրանա, իջնի, կռիվ անի, ձայներ հանի:

Տանը նեղվածք է ամառը դեռ կարելի է փողոցում վազ տալ իսկ վատ յեղանակներին ու ձմռանը նրանց քշում են խրճիթ կամ թոնրի գլուխն ու կարգադրում հանգիստ մնալ: Ինչ պիտի անեն յերեխաները. շարժվել չի կարելի. սկսում են իրար հրել կովել. դարձյալ մեծերը դժգոհ են: Նրանք ուզում են, վոր յերեխան ձայն չհանի, չշարժվի: Ո՛ւր պիտի թագցնի յերեխան իր ուշտը: «Թող աշխատի», ասում է մայրը, ու վեդրոն (դուլը) վեց տարեկան յերեխայի ձեռքը տալիս, վոր ջուր բերի: Ինչպես կարող է նա այդ ծանրութունը տանել: Յերեխան թափում է ջուրը ու թրջում շոբերը. այդ բանը մորն անհանգստացնում է:

Աշխատանքը յերեխային անհրաժեշտ է, բայց ուժից վեր չպիտի լինի: Վորպեսզի յերեխան աճի և ուշտ հավաքի, պետք է լավ ուտի: Յերեխաներն ուտում են վոչ միայն նրա համար, վոր վերականգնեն ծախսած ուժերը, ինչպես մենք մեծերս, այլ և աճելու համար: Չե՞ վոր նրանք որ-որի վրա բարձրանում ու լցվում են:

Նրանց մաշկը շատ նուրբ է, շատ տաքություն է արձակում. կորցրած տաքությունը վերադարձնելու համար հարկավոր է լավ ուտել: Ամենից լավ, յերեխաներին բաղցը կերակուրն է տաքացնում: Քաղցրեղենը վոչ միայն փայփայանք ու փաղաքշանք է յերեխայի համար, այլ անհրաժեշտ մի բան, ինչպես փայտը վառարանի համար:

Ահա թե ինչո՞ւ յերեխան հաճախ ավելի շատ ուտելու կարիք ունի, քան մեծահասակները, և այդ է պատճառը, վոր նա ուտելիք է ձեռք բերում՝ վորտեղից հնարավոր է այդ—մանավանդ քաղցրեղեն:

Ամբողջ աշխարհը, այն բոլորը, ինչ վոր նա տեսնում է, անծանոթ ու նոր բան են յերեխայի համար: Նա ուզում է ամեն բանի ձեռք տալ, ամեն ինչ տեսնել, իմանալ՝ ինչից է շինված իրը, դրա համար նա իրը իր ձեռքն է առնում, դիտում և ապա կտորում, վորպեսզի շինվածքը ու մեջը տեսնի:

Մեծահասակները վաղուց են տեսել ու դիտել իրերը, իսկ յերեխայի համար առարկաները նոր են ու անհասկանալի: Յերեխաները հավատում են այն բոլորին, վոր պատմում են նրանց մեծերը. նրանք յերեխաներին վախեցնում են դեերով, սատանաներով ու գազաններով: Յերե-

խաները հաժառում են այդ բոլորին, այդ անհեթեթութիւններին։ Այդ և պատճառը, վոր փոքրիկները վախենում մութ սենյակից, մթության մեջ քնելուց, մենակ մնալուց և այդ վախը նրա միջից վոչնչով դուրս հանել չենք կարող։

Հաճախ չերեխաները բռնեւ են հնաւում վոչ թե նրա համար, վոր մեզ խաբել են ուզում, այլ նրա համար, վոր մենք նրանց վախեցնում ենք։

Յերեխան ստում է, վորովհետեւ ճիշտն առելու համար մենք նրան պատժում ենք։ Պատժից վախենալով, չերեխաները վոչ միայն ստում են, այլ և շատ վատ սովորութիւններ ձեռք բերում։

Վո՞րն է չերեխաների հաճախակի մեղքը. հագուստը թրջելը։ Խաղով է ընկնում չերեխան, ժամանակին իմաց չի տալիս մորը ու միղում շորերի վրա։ Խոնավութիւնն անհանգստացնում է չերեխային, ու նա վազ է տալիս մոր մոտ— շորերը փոխելու։ Մայրը փոխում է շորերը ու մի հատ հասցնում նրան։ Ի հարկե, չերկրորդ անգամ նա մոր մոտ չի գնա շորերը փոխելու, և ման է գալիս թաց շորերով։ Խոնավութիւնը ցավեր է պատճառում չերեխային և ահա բժշկելու համար չերկար ժամանակ է հարկավոր։

Կապիկների պէս, չերեխաները նմանվում

են բոլորին։ Այս բանը չպետք է մոռանան մեծերը։ Յերբ ծնողները վատ խոսքերով հայնչում են չերեխաներին, ծեծում ու նեղացնում են նրանց, նրանք իրենց են պատժում և վոչ թե փոքրերին։ Դուք ինչպէս կարող եք չերեխայից պահանջել, վոր նա չհայնչի, չերբ հայրը վոչ մի խոսք առանց հայնչոյանքի չի ասում։ Ինչպէս նա կոխի չանի, չերբ ընտանիքում աւանդ որ կովում ու հայնչում են միմյանց։ Տոներին մեծերը հարբում և անկարգութիւններ են անում— չերեխան նույնն է անում։ Մի անգամ բանվորական լրագրում գրված էր, վոր ութ տարեկան չերիւ չերեխա թունավորվել են ողուց։ Ո՞վ է նրանց խմիլ սովորեցրել։ Մեծերը։ Ընտանիքում բոլորը քնում են՝ հատակին փռվելով, իսկ չերբ այդ չերեխաներն են անում, նրանք պատժվում են։ Յեթե մենք ուզում ենք, վոր չերեխաները փոխվեն, առաջ մենք մեր կյանքը պետք է փոխենք։

ՊԱՏԻԺՆԵՐԻ ՎԵՍՆԵՐԸ

Պատիժների արդյունքն ի՞նչ կլինի։ Միայն այն, վոր չերեխաներն իսկութիւնը կթաղցնեն, խաբեբայութիւն կանեն ու սուտ խոսել կսովորեն։

Ինչ կարող է անել չերեխան մեծի, ուժե-

ղի դեմ: Վոչինչ: Նա աշխատում է պաշտպանվել, բաջը շում է, կծոտում, չանգոտում, բայց հոր ուժեղ ձեռքը ստիպում է նրան հպատակվել: Յերեխան սկսում է խորամանկութուն անել, բարկանում ու նայում է հորը, վորպես թշնամու ու միշտ մտածում: Ինչպես վրեժ առնի նրանից: Ուրախ-զվարթ, կեսուրախ յերեխան լուռ ու մռայլ է դառնում և չերկար ժամանակ չի մոռանում հասցրած վիրավորանքը:

Տատը թռնիկներին ուղարկում է ցորենը պահելու: Յերեխաները խաղով են ընկնում ու չեն նկատում, վոր հավերը ցորենն ուտում են: Հեռվից նկատելով այդ, վազ է տալիս տատը և ապտակում յերեխաներին: Յավից լալիս են փոքրերը ու մտածում՝ վրեժ առնել տատից: Յեվ ահա, պասի ժամանակ նրանք տառի բըրդուռի (կերակրի) մեջ կաթ են խառնում, վոր նա պասն ուտի ու դժոխք գնա: Յերեխաներին հավատացրել են, վոր պաս ուտողները դժոխք են գնում և ահտեղ չարչարվում:

Ահա, ինչ է պատմում մի բանվոր պատիժների մասին: «Յերբեք չեմ մոռանում, թե ինչպես եր «սովորեցնում» ինձ հայրս: Ահա նա կանգնած է իմ առջև, մեծ, ուժեղ ու կովի պատրաստ. նրա դեմքը զարհուրելի ու կատաղի յեր. նա բարկութունից դողում ու դռում:

էր վրաս: Յես կանգնած եմ նրա առջև՝ փոքրիկ, անուժ, գիտակցությամբ ճնշված նրա ուժի դեմ և, անխուսափելի ինձ համար, ծեծի սպասում: Ահա նա՝ հայրը. մեծահասակ և ուժեղ, հարձակվում է վրաս, բռնում ոձիքիցս ու, հաղթահարելով իմ թույլ դիմադրությունը, աթոռի վրա դցում: Իմ լացն ու ճիչը նրան ավելի յեն կատաղեցնում, և նա խփում է ինձ, ինչով կարող եմ, մինչև մայրս վրա չե հասնում և ազատում ինձ նրա ճանկերից: Հեռանում է հայրս ու հայհույում ինձ: Անարգված, վիրավորված ու ծեծված, վեր եմ կենում տեղիցս ու թագնվում տան անկյունում: Նայում եմ հորս՝ վորպես թշնամու ու մտքումս ասում՝ սպասի՛ր, կմեծանամ ու վրեժս քեզնից կառնեմ,—հանգստացնում եմ չես ինձ, անյուր հեկեկանքից խեղդվելով»:

«Կմեծանամ, վրեժս կառնեմ», համարյա միշտ ել այսպես են մտածում յերեխաները և աշխատում ստախոսությամբ ու խաբեբայությամբ խուսափել պատժից: Մինչդեռ, պատիժները, մանավանդ ծեծը, շատ վնասակար են յերեխաների համար:

Ձեզ թվում է, վոր յերեխային ծեծեցիր, ինչպես հարկանի այծը և նա, վոչինչ, կենդանի և առողջ մնաց: Նշանակում է պատիժների

որանց վնասների մասին չեղած բոլոր խոսքերը
դատարկ բան պիտի համարել: Իսկ այն, վոր
հանկարծ չերեխաները հիվանդանում են, ականջն
ե ցավում, աչքերն են ջրակալում, վոսն ե կա-
ղում ե այլն, ինչով պետք ե բացատրել:

Պատճառները՝ ծեծն ու պատիժներն են:

Դուք յերեխային պատժում եք՝ հետույքին
խփելով: հետույքը կարմրում ե: Ինչ ե նշանա-
կում այդ: Նշանակում ե՝ այդ կողմն ե հոսում
արյունը, դեպի սեռական օրգանները, գրգռում
ե նրանց, ե յերեխան, ձեռք տալով, գրգռել ե
սովորում ու «վատ սովորութիւն» ձեռք բերում:
Դուք նրան «անամոթ եք» անվանում:

Իսկ ո՞վ ե մեղավորը՝ նրա «անամոթութեան»
մեջ:

Դուք չոքել եք տալիս յերեխաներին ե
թվում ե ձեզ, թե դատարկ բան ե: Նրա վոս-
կորները շատ թույլ են, չեն կարողանում յեր-
կար ժամանակ մարմնի ծանրութիւնը պահել:
Ծովում ե մեջքն ու ծոված ել մնում:

Շատ հաճախ, ստիպում են յերեխաներին
անշարժ տեղը նստել, յերբ նրանք չարութիւն
են անում, փակում են մութ սենյակում:

Լավ պետք ե հասկանալ, վոր անշարժու-
թիւնը յերեխայի համար՝ ամենասոսկալի բանն
ե: Ստիպել յերեխային անշարժ նստել տեղում,

զրկել նրան շարժելու հնարավորութիւնից —
միևնույնն ե թե մարդուն բնից զրկել: Յերե-
խայի համար շարժելու կարիքը նույն չափ մեծ
ե ե անհրաժեշտ, վորչափ մեր մեջ քնի պա-
հանջը:

Բոլորդ կարող եք հասկանալ, վոր մութ
սենյակում փակվելով՝ յերեխան, յենթակա յե
շատ լուրջ ու վնասակար հետեանքների: Մտա
ծեցեք, դուք ստիպում եք յերեխային ժամերով
մնալ մթութեան մեջ ու վախ գգալ, վորից նրա
«լեղին ջուր ե կտրվում» մագերը գլխին բիզ-
բիզ են կանգնում. այդ մութ սենյակը նրա հա-
մար ամեն տեսակ զարհուրելի եյականքների բնա-
կավայրն ե հանգիստանում: Այս բոլոր տանջանք-
ներից հետո, կարճ ե նա հավատալ, վոր մայրը
սիրում ե իրեն:

Գլխին ու ծոծրակին խփելը, ականջներ բա-
շելը, ապտակ տալը, հիշատելամբ ուղիղի ցըն-
ցում են առաջ բերում ե հաճախ խլանալու
պատճառ դառնում: Ինչով պետք ե բացատրել,
վոր յերեխաները հաճախակի հանկարծ հիվան-
դանում են, մեջքը ծովում, սապատ (կուզ) առա-
ջանում, ականջից թարախ դալիս ե այլն, ե այլն:
«Ինչ պատահեց վորդուս, նա բոլորովին առողջ
եր» զանգստվում ե մայրը. իսկ յերբ բժիշկը
հարց ու փորձ ե անում, պարզվում ե, վոր հայրը

ծծծում ե, մայրը պատժում ե և նման շատ բաներ: Ահա, թե ինչպես ծնողներն իրենց զավակներին, իրենց ազադա ոգնականներին հիվանդացնում և հաշմանդամ են դարձնում:

Բոլոր տեսակի պատժները, վորքան էլ մեզ նրանք քեթեվ քվան, վնասակար ու սպանիչ են յերեխաների քե առողջության յեվ քե բնավորության կազմակերպման համար:

Շատ յերեխաներ փախչում են մեծերի խիստ վերաբերմունքից, վիրավորանքից, պատժից ու գլուխ առած՝ գնում են տանից ուր՝ իրենք ել չգիտեն:

— Գնալ, միայն թե ազատվեն իրենց «ծնողներից»: Գնում ե նա քաղաք, թափառում փողոցներում, վատ ընկերների շրջանն ընկնում, անկարգություններ ու գողություն անում և դառնում անապաստան:

Նշանակում ե՝ պատժվելով, յերեխան վոչ թե լավանում, այլ ավելի վատանում ե:

Յերբ նա, հասակն առնելով ավելի հանգիստ լուրջ ու լսող ե դառնում, այդ վոչ թե նրա համար ե, վոր փոքր ժամանակ ծծծել են նրան, այլ աչն պատճառով, վոր նա մեծացել ե, հասակն առել և ամեն բան հասկանում ե:

Ինչի համար են այդ դեպքում պատիժները նրա համար, վոր յերեխաների «սիրտը կտրեն»:

Ինչ պետք ե անել:

Պետք ե հասկանալ՝ ինչ ե հարկավոր յերեխային, վոր նա անզգամություն չանի (անկարգություն) և չդժվարացնի առանց այն ել մոր ծանր ու դժվարին կյանքը:

1. Նախ և առաջ յերեխան պետք ե առողջ լինի:

Թե ինչպես պետք ե հոգ տանել յերեխաների առողջության մասին, այդ կարելի յե կարդալ այլ գրքերում, իսկ այստեղ մենք կնշենք ամենագլխավորները:

Անհրաժեշտ ե, վոր մայրը, ժամանակ առ ժամանակ բժշկին ցույց տա յերեխային ու խնամքով կատարի նրա խորհուրդները:

2. Աշխատեցեք, վորքան կարելի յե, իրավի վարվել յերեխաների հետ, վորպեսզի նրանք ձեզնից չվախենան և պատմեն ձեզ այն բոլորը, ինչ նրանց հետ պատահում ե: Խոսեցեք՝ նրանց հետ հանգիստ, սիրալիր, ծիծաղկոտ, զվարթ, հանաքներ արեք ու ծիծաղեցեք միասին: Հիշեցեք, վոր յերեխաների կյանքը հեշտ ու հանգիստ չի, վորովհետև մեծերը նրանցից անվերջ բաներ են պահանջում, վորը նրանք դեռ չեն հասկանում: Աշխատեցեք յերեխաներին չծանաբեռնել ուժից վեր աշխատանքով: Հավստացեք նրանց, ստախոսներ ու խաբեբաներ մի հա-

մարեք, յեթե նրանք անգամ աչնպես չասեն, ինչպես վոր ե: Յերբեմն յերեխաները բաներ են հնարում հենց աչն պես, վորովհետև նրանց համար այդպես ավելի յե հետաքրքիր, և վոչ թե խաբելու դիտավորությամբ:

3. Մի մոռանաք, վոր յերեխաները միշտ հետևում են մեծերին և աշխատում նմանվել նրանց: Ինքներդ գործ անելիս հիշեցեք, վոր յերեխան ձեզ մոտ ե: Շատ ու շատ բան ե կախված յերեխայի հորից ու մորից:

Ահա, թե ինչ ե պատմում մի բանվոր իր հեաճաշյա հանգստի մասին.

«Տանն ինձ համար այսպիսի կանոններ եմ մշակել:

Աշխատանքից տուն եմ գալիս հոգնած, հաճախ ջղախնայած՝ զանազան պատճառներից: Ծաշում եմ և անմիջապես հանգստի դիմում: Հանգստանում եմ այսպես, յերեխաների հետ մաքրում եմ հատակը, մի բան փռում ու պառկում վրան: Յերեխաներս նստում են վրաս և սկսում եմ զբաղվել նրանց հետ ամեն տեսակ պարզ ու հասարակ խաղեր սարքելով: Մի քանի ըոպե չարահնոթյունից հետո, սկսում ենք պատմություններ ու հեքիաթներ պատմել: Հեքիաթները յես հնարում եմ տեղն ու տեղը, իսկ պատմություններ, մեծ մասամբ, սկսում եմ իմ թափա-

ռական կյանքից՝ բանտերում և աքսորներում ցարի դեմ կռիվելու մեր կուսակցությունից:

Ամենամեծ հետաքրքրությունս յերեխաները լսում են անցած քաղաքացիական կռիվների պատմությունը:

Ըստ յերևութին, այդ համառոտ պատմությունները յերեխաները լսում են ամենայն հետաքրքրությունով՝ բաղձաթիվ հարցերով ընդհատելով ինձ՝ մանրամասնություններ իմանալու համար: Այսպիսի զրույցներ ու հանգիստը շաշունակվում եր կանոնավոր կերպով ամեն որ և ընդամենը մի ժամ եր տևում: Այդ ժամանցը յես և յերեխաներս անվանեցինք «մանուկների ժամ»:

Նախ՝ ինձ հանգիստ: Ամբողջ հասակով պառկած մեր սենյակում, մեկնում եմ ամբողջ մարմինս և ազատ հանգստանում. հանգստանում եմ նաև ջղերս. յերեխաների հետ զբաղվելով ու զրուցելով մոռանում ելի որվա կարիքները: Բացի այդ, «մանուկների ժամը» մի արժեքավոր բան և ստվեց մեզ: Այդ ժամը մոտեցրեց ինձ յերեխաներիս ու կապեց նրանց հետ: Նա ոգնեց ինձ՝ մոտիկից դիտել փոքրերի յուրաքանչյուրի բնավորության առանձնահատկությունները, իսկ յերեխաներին յես սովորեցրի խելացի ժամանակ անցկացնել»:

«Իմ և չերեխաների մեջ մանուկ հասակից, հաստատվեց ծնողի ու զավակի ընկերական այն բարեկամությունը, վորպեսին չեք տեսնի և այժմ ծնողների ու չերեխաների միջև», ասում է մի ուրիշ բանվոր, վորը չերբեք չի պատժել իր տղային և աշխատել է նրա հետ բարի ընկեր լինել:

Ահա և չերկրորդ դեպքը:

Մեր գյուղում Սանդուխտ անունով մի պառավ կին կար: Բարձրահասակ, ուժեղ և լավ աշխատավոր պառավ էր. դաշտում հունձ էր անում, տանը հաց թխում, ազատ ժամանակ գուլպա կամ հաշյա (ժանյակ) գործում: Դաշտից տուն վերադառնալիս չերեխաների համար միշտ ծաղիկ էր բերում, լվացվում, մաքուր աղլուխը կապում, չերեխաներին շուրջը հավաքում ու նրանց համար պատմություն անում: Նա պատմում էր ճորտատիրական կյանքից, վորի ժամանակ նա ապրել էր, իր «խանումի» արարքներից իր ամուսնությունից: Պատմում էր նաև հեքյաթներ և այնպես ծիծաղելի, վոր անգամ մեծերն էլ գալիս ու լսում էին նրան: Այսպես էր վարվում պառավն իր թոռնիկների հետ, վորոնք հաճույքով լսում էին նրա պատմածները և ուրախ-զվարթ ու չափազանց զոհ տատից բաժանվում ու քնելու գնում:

Դավելիս Սանդուխտ տատը չերեխաներին հանգստացնում էր փաղաքշանքներով ու հանաքներով: Չերեխաները սիրում էին տատին ու կատարում նրա բոլոր ասածները: Չնայած վոր Սանդուխտը խիստ ու բարկացկոտ կին էր, բայց չերբեք չեր պատժի չերեխաներին ու թույլ չեր տա ուրիշներին նրանց պատժելու ու վիրավորելու: Այս բանը շատ լավ գիտեին չերեխաները ու ուստի մոտ էին պաշտպանվում հոր ծեծից ու մոր պատժից:

Նշանակում է, չերեխաների հետ կարելի չէ բարի հարաբերություններ ստեղծել, նրանց ընկերը լինել ու նրանց վստահությունը վայելել:

Չերեխայի վստահությունը դեպի ծնողները, մեծ չափով թեթևանում է չերեխաների հետ ունեցած աշխատանքը: Չերեխաների մեջ վախ առաջացնել նշանակում է՝ նրանց դատարարելու հնարավորությունից ինքդ քեզ զրկում ես:

Այս բոլոր ուրինակները մի բան են ասում միայն՝ ամսնից առաջ՝ հարկավոր է մտերմանալ չերեխաներին, և այն ժամանակ նրանք կսկսեն լսել քեզ:

Չերեխաներին, արևի, ոգի ու ջրի պես, ընտանիքի խաղաղությունն ու շրջապատի լավ որինակն է պետք:

Յեթե մեծերը հաշտ են ապրում, ոգնում են

միմյանց, չեն կուլում, խղճում են թուլերին ու հիվանդներին, յերեսաները լսող, հանգիստ ու սիրալիր կլինեն:

Յեթե ընտանիքում կուլում են, հարբում ու հաչոյում, յերեսաները, վոր միշտ որինակ են վերցնում մեծերից, նույնն են անում:

Մեղավոր են նրանք, իհարկե, վոչ:

Ինչի՞ չեն նրանց պատժում:

Նշանակում է յերեսաների լավ վարքի գլխավոր նախապայմաններից մեկն՝ ընտանիքի խաղաղությունն է:

Յերկրորդ՝ անհրաժեշտ է, վոր յերեսան խաղալու և աշխատելու հնարավորություն ունենա՝ առանց հոգնելու և ուրիշին խանգարելու:

Քաղաքի բակում, մանավանդ գյուղում, կարելի չէ մի անկյուն առանձնացնել, ավագ լեցնել, ջրով մի քիչ թրջել ու տրամադրել յերեսաներին: Նրանք այնտեղ կսկսեն խաղալ՝ շինել, քանդել, վարել ցանել, ծեփել և այլն, և չարություններ անելու քիչ ժամանակ կունենան ու միշտ շարժման մեջ կլինեն, մի հանգամանք, վոր շատ անհրաժեշտ է յերեսաների աճման համար: Ձմեռը նրանց համար բլրակ շինեցեք, ձեռքը սահանակ տվեք, և նա մեծ հաճույքով խաղկանի, կխաղա նա և ձյան մեջ, յեթե փոքրիկ թի տաք ձեռքը: Փոքրերը շատ են սիրում ոգնել

մեծերին. նրանք մեծ հաճույքով ոգնում են մորը կերակուր չեփելիս, հորը պարտիզում աշխատելիս: Բայց չսեռք է մոռանալ, վոր յերեսային հանձնարարած աշխատանքը պիտի լինի քիչ ժամանակ խոզ, վորովհետև նա միևնույն աշխատանքով յերկար զբաղվել չի կարող, նա շուտ է հոգնում:

Հնարավորութուն տվեք յերեսաներին ավելի շատ զբոսնելու, ժամականդ տոն որերին և աշխատեցեք նրանց հետ ինքներդ ման գալ ու միասին խաղալ:

Ուշադիր չեղեք յերեսայական խաղերին և մի խանգարեք նրանց՝ խաղի ժամանակ. խաղը յերեսաների համար ամենալուրջ և ամենաոգտակար բանն է:

Յեթե յերեսան սովորում է յերկար ու լավ խաղալ, պետք է հուսալ, վոր նա հետագայում լավ ել աշխատելու չէ:

Յեթե դուք խանգարեք յերեսային խաղը, նշանակում է փչացրիք նրա տրամադրությունը, և հանգիստ, ու սիրալիր վիճակից նա դառնում է լալիկան ու կռվարար:

Յերեսաների համար բոլոր իրերը կենդանի չեն: Նրանք իրերի հետ խոսում են, փայտին հեծնում են, ինչպես մեծերը ձիուն: Դրա համար է, վոր նրանք սաստիկ բարկանում ու ջղաշ-

նանում են, յերբ մեծերը նրանց խաղալիքները դեն են շարտում վորպես անպետք իրեր:

Աշխատեցեք անպես դասավորել յերեսաների կյանքը, վոր նա իմանա՝ վնր ժամին ինչ է անելու:

Անհրաժեշտ է, վոր յերեսան ուտի, բնի ու խաղա միկնույն ժամերին Ինչպես կարելի չէ այդ անել. ամենափոքր հասակից, ամեն ուր նույն ժամին նրան կերակրեցեք, պառկեցրեք քնելու: Յեթե նա կամայականություն կանի ու պառկել չի ուզեմա, համոզեցեք նրանց, հանգըտացնող, բայց վոչ վախեցնող պատմություններ անելով: Ծիշտ է, առաջին որերն այդ մի քիչ դժվար կլինի, բայց վորոշ ժամանակից հետոնա կընտելանա և վորոշված ժամին նրա աչքերը ինքնին կփակվեն:

Ավելի լավ է յերեսաներին մեծերից հեռու պառկեցնել: Ըստ հնարավորության աշխատեցեք մաքուր պահել բնակարանը, յերբ յերեսաները տանն են ու հնարավորություն ստեղծեցեք բնակարանը շուտ-շուտ ոգափոխելու: Մաքուր ողը, յերեսաների շատ հիվանդություններ վոչնչացնում է: Այս բոլորի մասին ավելի մանրամասն կպատմի ձեզ բժիշկը, վորին դուք կղիմեք, և վորի ցուցմունքը յերեսանի առողջության համար մեծ արժեք ունի:

Յեթե մենք ցանկանում ենք հանգիստ յերեսաներ ունենալ, ամենից առաջ հոգ պետք է տանենք նրանց առողջության մասին: Հիվանդ յերեսանից լավ վարք պահանջել չի կարելի:

Նախքան յերեսանից վորևե բան պահանջել ինքներա մեզ պետք է հարց տանք կարո՞ղ է արդյոք նա մեր պահանջը կատարել: Պահանջել կարելի չէ, բայց հանգիստ՝ առանց բարկանալու և վրդովվելու:

Անհրաժեշտ է միշտ նկատի առնել յերեսաների առանձնահատկությունները. յերեսաները շուտ են մոռանում ձեր ասածները, հաճախ ցրված են լինում և կարծես լսում են ձեր ասածները, բայց իրականում նրանք չեն լսում, սկզբում մի բան անում են, ապա, մտածում այդ մասին. ամեն բանի մասին նրանք դատում են այսպես՝ դուրեկան է, թե վոչ. յեթե դուրեկան է, նշանակում է լավ է, իսկ յեթե դուրեկան չէ— վատ է: Հաճախ յերեսաները նույն սխալները կրկնում են վոչ թե նրա համար, վոր չեն լսում, այլ լսածը շուտ են մոռանում: Նրանք հետաքրքրվում են այն ամենով, ինչ վոր տեսնում են: Նրանք փորձ չունեն և դրա համար չեն տարբերում լավն ու վատը, ոգտակարն ու վնասակարը: Սրանում նրանց մեղադրել չի կարելի:

հանում են, յերբ մեծերը նրանց խաղալիքները դնեն են շարտում վորպես անպետք իրեր:

Աշխատեցեք այնպես դասավորել յերեխաների կյանքը, վոր նա իմանա՝ վոր ժամին ինչ է անելու:

Անհրաժեշտ է, վոր յերեխան ուտի, քնի ու խաղա միևնույն ժամերին Ինչպես կարելի չէ այդ անել. ամենափոքր հասակից, ամեն որ նույն ժամին նրան կերակրեցեք, պառկեցրեք քնելու: Յեթե նա կամայականություն կանի ու պառկել չի ուզենա, համոզեցեք նրանց, հանգրտացնող, բայց վոչ վախեցնող պատմություններ անելով: Ճիշտ է, առաջին որերն այդ մի քիչ դժվար կլինի. բայց վորոշ ժամանակից հետոնա կընտելանա և վորոշված ժամին նրա աչքերը ինքնին կփակվեն:

Ավելի լավ է յերեխաներին մեծերից հեռու պառկեցնել: Ըստ հնարավորության աշխատեցեք մաքուր պահել բնակարանը, յերբ յերեխաները տանն են ու հնարավորություն ստեղծեցեք բնակարանը շուտ-շուտ ոգափոխելու: Մաքուր ողը, յերեխաների շատ հիվանդություններ վոչնչացնում է: Այս բոլորի մասին ավելի մանրամասն կպատմի ձեզ բժիշկը, վորին դուք կդիմեք, և վորի ցուցմունքը յերեխայի առողջության համար մեծ արժեք ունի:

Յեթե մենք ցանկանում ենք հանգիստ յերեխաներ ունենալ, ամենից առաջ հոգ պետք է տանենք նրանց առողջության մասին: Հիվանդ յերեխայից լավ վարք պահանջել չի կարելի:

Նախքան յերեխայից վորևէ բան պահանջել ինքներս մեզ պետք է հարց տանք կարո՞ղ է արդյոք նա մեր պահանջը կատարել: Պահանջել կարելի չէ, բայց հանգիստ՝ առանց բարկանալու և վրդովվելու:

Անհրաժեշտ է միշտ նկատի առնել յերեխաների առանձնահատկությունները. յերեխաները շուտ են մոռանում ձեր ասածները, հաճախ ցրված են լինում և կարծես լսում են ձեր ասածները, բայց իրականում նրանք չեն լսում, սկզբում մի բան անում են, ապա, մտածում այդ մասին. ամեն բանի մասին նրանք դատում են այսպես՝ դուրեկան է, թե վոչ. յեթե դուրեկան է, նշանակում է լավ է, իսկ յեթե դուրեկան չէ — վատ է: Հաճախ յերեխաները նույն սխալները կրկնում են վոչ թե նրա համար, վոր չեն լսում, ալ լսածը շուտ են մոռանում: Նրանք հետաքրքրվում են այն ամենով, ինչ վոր տեսնում են: Նրանք փորձ չունեն և դրա համար չեն տարբերում լավն ու վատը, ոգտակարն ու վնասակարը: Սրանում նրանց մեղադրել չի կարելի:

Աշխատանքով միշտ զբաղված ծնողների համար, անշուշտ, դժվար է յերեխաներով զբաղվել, նրանց հետ քաջ գալ. դժվար է, իհարկե, դաստիարակել յերեխաներին: Հարկավոր է շատ բան սովորել, շատ բան իմանալ, շատ բան անել սիրել յերեխաներին, ցանկացած արդյունքին հասնելու համար: Ա.Լենինց լավն այն կլինի, վոր ծնողներն իրենց փոքրերին վորևէ մանկական հիմնարկում տեղավորեն, յեթե այդպիսի կա ու հնարավոր է: Ընտանիքում պահել ել վատ չէ, յեթե ծնողները սիրում են յերեխաներին, յեթե ընտանեկան կյանքը խաղաղ և և յերեխաների հետ զբաղվելու հնարավորութուն կա:

Յեթե ձեզ չի հաջողվում յերեխաների դաստիարակման գործը մի անգամից ու ձեր ուժերով կազմակերպել — դիմեցե՛ք այդ գործին ավելի հմուտ մարդկանց՝ ուսուցիչների, բժշկի և այլ մասնագետների: Նրանք ձեզ կոգնեն գործով ու խորհուրդներով — յերեխաների հետ վարվելու գործը կազմակերպելու համար:

Յեթե ընտանիքում պայմանները վատ են, ամեն ոք կռիվ ու հարբեցողութուն կա, այդ դեպքում միակ միջոցն է ազատել յերեխային այդ միջավայրից ու մանկական հիմնարկներում տեղավորել:

Գյուղերում մանկապարտեզներ, մանկական

հրապարակներ կան, պետք է սգտադործել այդ հիմնարկներն ու զարկ տալ նրանց կազմակերպմանը: Վորտեղ չկան այդպիսի հիմնարկներ, մայրերը, իրենց պատգամավորուհիներին միջոցով, հարց պետք է հարուցեն լուսբաժիներում, գյուղ-խորհուրդներում ու կին բաժիններում՝ մանկական հիմնարկներ բանալու համար:

Մանկական հիմնարկները (մասը, հրապարակ, մանկապարտեզ) դաստիարակչական ամենալավ միջոցներն են հանդիսանում, բայց առաջժ նրանց թիվը շատ քիչ է, և անհրաժեշտ է, վոր մտածենք այն մասին, թե ինչպես պետք է դաստիարակել յերեխային, տանը, ինչպիսի պայմաններ են հարկավոր և ինչպես պետք է վարվել յերեխաների հետ: Այս պետք է իմանան և այն մայրերը, վորոնց յերեխաները մանկական հիմնարկներում են դաստիարակվում, վորովհետև նրանք ևս մասնակցելու չեն դաստիարակման գործին:

Յերեխան որվա մի մասը հիմնարկում է անցկացնում, իսկ մյուս մասը՝ տանը:

Ի՞նչ յեզրակացուեթյուններ կարելի լին հասնել այս բոլոր ասածներից:

1. Հարկավոր է աշխատել յերեխաներին տեղավորել մանկական հիմնարկներում, իսկ դրա համար պետք է աջակցել այդ հիմնարկներին ստեղծմանը:

2. Յերեխաների նկատմամբ վորևե պտտիժ. չպետք ե գործադրել ե միտք ել չունի:

3. Յերեխաներին վոչ թե պտտիել, ալլ դաստիարակել ե պետք:

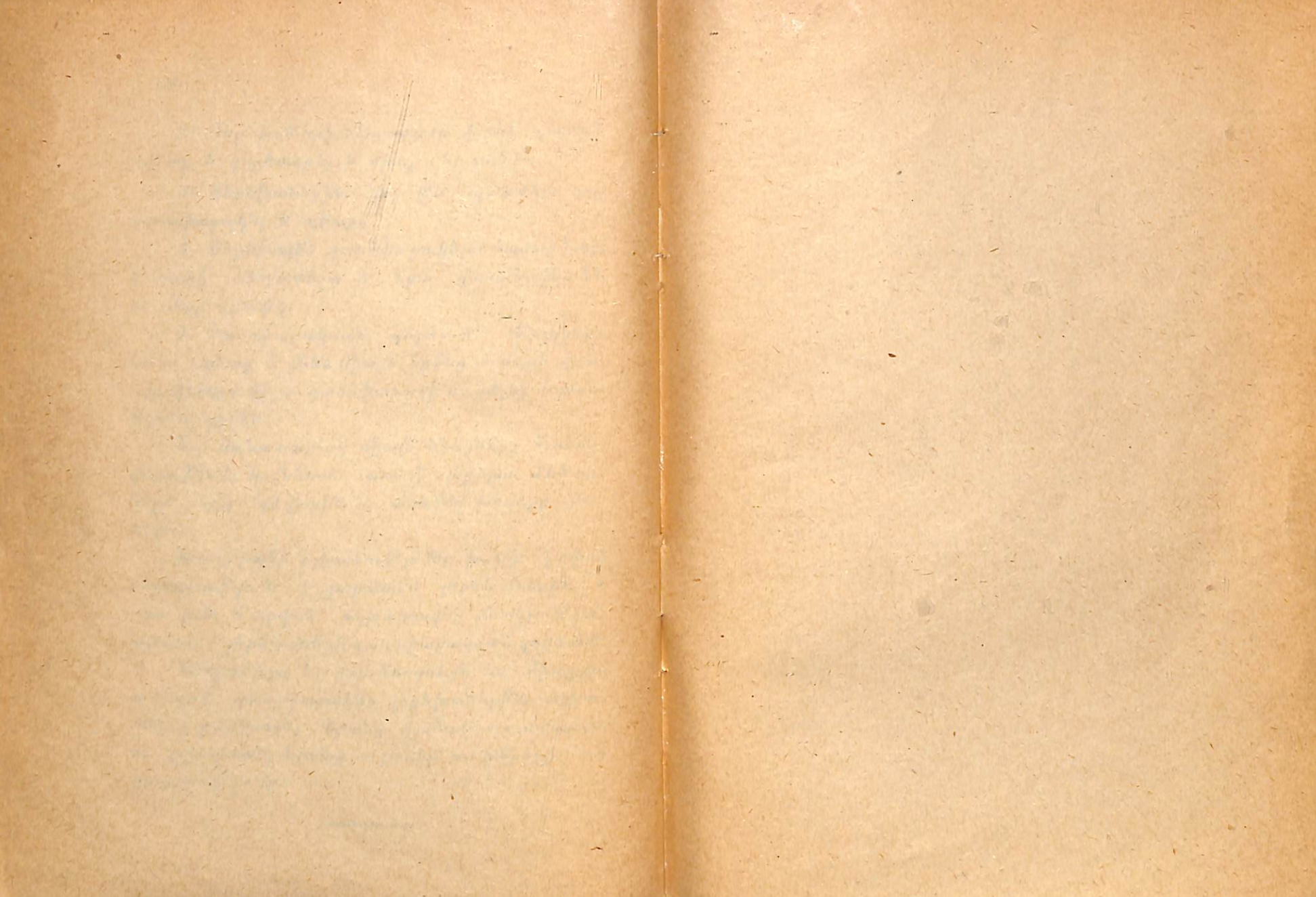
4. Յերեխային դաստիարակելու համար նախ ե առաջ անհրաժեշտ ե նրա վստահությունն ու սերը գրավել:

5. Դաստիարակման գործում, ծնողները հույս չպետք ե դնեն միայն իրենց ուժերի վրա, ալլ պետք ե միշտ դաստիարակի ու բժշկի ոգնութիւնը դիմեն:

Այս ճանապարհով միայն ծնողները հնարավորություն կունենան առողջ չերեխա մեծացնելու, ալլ դժվարին ու տանջող խնդիրը լուծելու:

Խորհրդային իշխանությունը խոշոր չափով ուշադրություն ե դարձնում չերեխաներին ե շատ բան ե արված աշխատավոր բնակչության ոգնելու - չերեխաների դաստիարակման գործում:

Անհրաժեշտ ե, վոր ծնողներն ես միացյալ ուժերով դաստիարակեն չերեխաներին, աշխատելով բարելավել նրանց կյանքի պայմաններն ու շրջապատել նրանց ուշադիր ու խելացի հոգացողությամբ:

ԳԻՆԸ 8 ԿՈԿ.

